

POLSKA LEWICA KOMUNISTYCZNA I WALKA O KSZTAŁT WYZWOLONEJ POLSKI

1. Powstanie obozu polskiej lewicy komunistycznej i jego program.

Organizacje lewicy komunistycznej aktywowały swoją działalność na ziemiach polskich po agresji III Rzeszy na ZSRR w czerwcu 1941 roku. Powstały wówczas takie organizacje jak: „Sierp i Młot”, „Biuletyn”, „Spartakus”, „Stowarzyszenie Przyjaciół ZSRR”. Połączyły się one w organizację o nazwie **Związek Walki Konspiracyjnej**, na czele której stanął Marian Spychalski. Wobec olbrzymich postępów armii niemieckiej na froncie wschodnim postanowiono na ziemiach polskich utworzyć organizację lewicy sterowaną z ZSRR, która pomogłaby w walce z Niemcami a jednocześnie przejęła kontrolę nad żywiołowo tworzącymi się lewicowymi organizacjami konspiracyjnymi. W Moskwie powstała **Grupa Inicjatywna**, w skład której weszli: Marcei Nowotko, Paweł Finder i Bolesław Mołojec. W grudniu 1941 roku Grupa Inicjatywna została przerzucona na terytorium kraju. W styczniu jej przedstawiciele spotkali się z działaczami Związku Walki Wyzwoleńczej. Skutkiem tego spotkania był powołanie **5.01.1942 r. w Warszawie Polskiej Partii Robotniczej (PPR)**. Jej ramieniem zbrojnym została Gwardia Ludowa (GL), która rozpoczęła walkę z niemieckim okupantem już w maju 1942 roku. Pierwszym oddziałem partyzanckim GL był oddział „Małego Franka”. Do końca 1942 roku na ziemiach polskich działały już 24 oddziały GL.

Program PPR – Deklaracja Programowa PPR została ogłoszona już 5.01.1942 r. Nawoływano w niej do: podjęcia walki z niemieckim okupantem, zjednoczenia ruchu robotniczego w szeregach „bojowej partii robotniczej” za jaką uważała się PPR.

Pełny program PPR „**O co walczymy**” ogłoszono w **listopadzie 1943** roku.

W programie tym sformułowano najważniejsze zadania partii. M.in.

- /1/ walka o powrót do państwa polskiego ziem północnych i zachodnich,
- /2/ odmawiano Delegaturze Rządu na Kraj i rządowi emigracyjnemu prawa sprawowania władzy ze względu na ich podstawy prawne (konstytucja kwietniowa),
- /3/ po wojnie władzę w kraju powinien przejąć rząd tymczasowy wyłoniony w demokratycznych wyborach. Jego najważniejszymi zadaniami będą:
  - nacjonalizacja wielkiego przemysłu, banków i transportu,
  - przeprowadzenie radykalnej reformy rolnej
  - zorganizowanie i uzbrojenie milicji ludowej do walki z anarchią,
  - wprowadzenie szerokich swobód demokratycznych
  - wprowadzenie planowania do gospodarki narodowej.

Jak widać w programie nie poruszono kwestii polskiej granicy wschodniej. Odmówiono jednocześnie rządowi emigracyjnemu prawa sprawowania władzy na ziemiach polskich. Od 1942 r. PPR szykowała się do przejścia władzy na ziemiach polskich.

2. Stosunek obozu londyńskiego do lewicy komunistycznej w kraju i w ZSRR

Początkowo pomiędzy PPR a obozem londyńskim toczyły się rozmowy dotyczące wstąpienia PPR i GL w struktury Polskiego Państwa Podziemnego. Toczyły się one od lutego do sierpnia 1943 roku. PPR uznała wówczas istnienie rządu emigracyjnego, pragnęła również by GL została wcielona w szeregi AK. Ze względu na delikatną sytuację deklaracja programowa PPR z marca 1943 r. miała charakter umiarkowany. Po zerwaniu stosunków między ZSRR a rządem emigracyjnym w kwietniu 1943 roku, Delegatura Rządu na Kraj uzależniła przyjęcie PPR i GL w struktury PPP od spełnienia kilku warunków (m.in. potępienia zbrodni w Katyniu). PPR zależna w pełni od Moskwy nie mogła zgodzić się na te warunki. Dlatego też rozmowy zostały zerwane – drogi obozu londyńskiego i PPR rozeszły się. Od jesieni 1943 r. PPR dążyła do utworzenia obozu lewicy, który skupiałby wszystkie organizacje i ugrupowania lewicowe na ziemiach polskich (próba utworzenia tzw. demokratycznego frontu narodowego). Celem ostatecznym było utworzenie ośrodka władzy podziemnej wokół PPR, który byłby konkurencją w stosunku do władz podziemnych podległych rządowi emigracyjnemu

(PPP). Skutkiem zjednoczenia obozu polskiej lewicy komunistycznej było **utworzenie w nocy z 31.12.1943/1.01.1944 r. Krajowej Rady Narodowej (KRN)**, która stała się ośrodkiem opozycji wobec rządu emigracyjnego na ziemiach polskich (pełniła funkcję reprezentacji narodu).

KRN była platformą polityczną PPR, ZWM (Związek Walki Młodych), GL, lewicą RPPS (Robotnicza Partia Polskich Socjalistów) oraz radykalnych działaczy ludowych, którzy utworzyli Stronnictwo Ludowe „Wola Ludu”. Na czele KRN stanął Bolesław Bierut. KRN podlegały wojewódzkie rady narodowe.

Podsumowując można stwierdzić, że od jesieni 1943 r. obóz londyński i obóz lewicy podjęły rywalizację o władzę nad przyszłym państwem polskim.

3. Rząd emigracyjny wobec wkraczającej Armii Czerwonej.

a) plan „Burza”

Sytuacja polityczna i militarna na przełomie 1943/1944 r. uległy znacznym zmianom. Armia Czerwona ostatecznie przejęła inicjatywę i rozpoczęła usuwanie armii niemieckiej z terytorium ZSRR. Należało się spodziewać się, że wkroczy również na ziemie przedwojennego państwa polskiego. Rząd emigracyjny musiał się liczyć z taką sytuacją i odpowiednio się do tego przygotować. Miał temu służyć **Plan „Burza”** ogłoszony w **listopadzie 1943 r.** Zakładał on walkę o suwerenne państwo polskie na drodze powszechnego powstania zbrojnego. Rozkazano AK przeprowadzić liczne akcje sabotażowo – dywersyjne do czasu wkroczenia Armii Czerwonej na ziemie polskie. Miały one stanowić demonstrację siły a jednocześnie być zaprzeczeniem głoszonych przez lewicę oskarżeń, że AK „stoi z bronią u nogi”. Następnie plan zakładał, że w momencie odwrotu armii niemieckiej z ziem polskich rozpoczną się lokalne powstania wskutek których AK i Delegatura przejmą władzę na tych obszarach i przywitają wkraczającą Armię Czerwoną jako gospodarze i wraz z Armią Czerwoną będą wyzwalać ziemie polskie. Akcja „Burza” objęła głównie obszar Kresów Wschodnich (Wołynia, Wileńszczyzna).

b) powstanie Rady Jedności Narodowej

Wobec wkraczania Armii Czerwonej od stycznia 1944 roku na ziemie, które przed 1939 rokiem były obszarem II RP, oraz ze względu na powstanie KRN, rząd emigracyjny podjął kolejne decyzje. **15 marca 1944 r.** powstała na ziemiach polskich **Rada Jedności Narodowej (RJN)**, która miała być namiastką polskiego parlamentu w warunkach okupacji. W skład RJN weszły wszystkie ugrupowania emigracyjne: SP, SL, PPS-WRN i SN. RJN przejęła więc funkcje poprzednich reprezentacji politycznych działających w strukturach PPP i jednocześnie była konkurencją dla lewicowej KRN. Rada Jedności Narodowej Ogłosiła swój **program „O co walczy naród polski”**, w którym sprecyzowała kształt powojennej Polski. Przyszłe państwo polskie miało być państwem demokracji parlamentarnej o szeroko rozbudowanym samorządzie terytorialnym, w którym zagwarantowany będzie szeroki wachlarz praw obywatelskich. W programie zapowiadano nacjonalizację wielkiego przemysłu i przedsiębiorstw użyteczności publicznej, przy zachowaniu własności prywatnej w przemyśle średnim i drobnym; przeprowadzenie reformy rolnej, która objęłaby ziemie państwowe i majątki powyżej 50 ha, rozszerzenie uprawnień socjalnych (np. bezpłatne leczenie i oświata). Jak widać program ten miał być konkurencyjny względem programu lewicy. Rząd emigracyjny chciał pójść na daleko idące ustępstwa by zdobyć poparcie polskiego społeczeństwa.

26.04.1944 r. Delegat Rządu na Kraj został wicepremierem rządu emigracyjnego, a jego trzech zastępcy zostali ministrami. Chciano w ten sposób zaakcentować związek między Delegaturą, a rządem londyńskim i podnieść rangę władz działających w okupowanym kraju. Jednocześnie wydano dekret „O tymczasowej organizacji władz na terytorium RP”, na mocy którego określono zasady ujawniania się administracji państwowej na ziemiach polskich (administracji która działała w ramach PPP).

4. Lewica komunistyczna w 1944 r.

a) powstanie KRN

KRN powstała na przełomie 1943 i 1944 r. Będąc reprezentacją polityczną polskiej lewicy komunistycznej skupiała przedstawicieli PPR, Robotniczej Partii Polskich Socjalistów (RPPS) i część radykalnych przedstawicieli SL. **Przewodniczącym KRN został Bolesław Bierut.**

Ogłoszono, że naczelnym zadaniem KRN jest walka zbrojna z okupantem aż do zwycięskiego końca. Pierwszą uchwałą KRN było **powołanie Armii Ludowej (AL)**, do której przystąpiły Gwardia Ludowa, część Batalionów Chłopskich oraz Milicja Ludowa RPPS. **Dowódcą AL został gen. Michał „Rola” – Żymierski.**

Uchwalono również **Statut Tymczasowych Rad Narodowych**. Za najwyższą władzę w kraju uznano KRN do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego po zakończeniu wojny. KRN władzę tą miała sprawować przez sieć terenowych rad narodowych..

b) powstanie PKWN

Decyzja o powstaniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego zapadła w **Moskwie 20.07.1944** r., na spotkaniu delegacji KRN i komunistów polskich w ZSRR (przedstawicie ZPP – Związku Patriotów Polskich i Centralnego Biura Komunistów Polskich – CBKP). Wpływ na decyzję o powołaniu PKWN miał fakt, iż wojska radzieckie zbliżały się do Bugu – linii Curzona, która miała być wschodnią granicą państwa polskiego. Uznano KRN za reprezentację narodu polskiego. Nie chciano powoływać rządu tymczasowego gdyż obawiano się, że skomplikuje to sytuację ZSRR w stosunkach z aliantami zachodnimi. Za radą Stalina postanowiono powołać Komitet, który i tak pełnił by funkcję rządu. PKWN składał się z 15 członków: 10 działaczy ZPP i CBKP, 5 działaczy KRN (5 komunistów, 4 ludowców, 3 socjalistów, 1 demokrat, 2 bezpartyjnych). **Na czele PKWN stanął Edward Osóbka – Morawski.** Jego zastępcami zostali: Wanda Wasilewska i Andrzej Witos

Ogłoszono powstanie PKWN w pierwszym wyzwolonym na zachód od Bugu polskim mieście – **Chelmie Lubelskim 22.07.1944** r. Jednocześnie ogłoszono Manifest PKWN.

5. Polska Lubelska

Okres od momentu ogłoszenia powstania PKWN do chwili powstania Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (TRJN) określa się mianem Polski Lubelskiej. W okresie tym najwyższą władzą była Krajowa Rada Narodowa (KRN), a organem władzy wykonawczej – PKWN. Na terenach wyzwolonych tworzono nową administrację – starostwa powiatowe i urzędy wojewódzkie. Reaktywowano działalność partii politycznych. W okresie Polski Lubelskiej nowe władze starały się umocnić swoje „panowanie” na ziemiach polskich różnymi metodami:

a) polityka gospodarcza:

- uruchomiono odzyskane zakłady przemysłowe, transport i komunikację
- **6.09.1944 wprowadzono reformę rolną**, na mocy której rozpoczęto parcelację ziemi. Reformie rolnej podlegały majątki, które stanowiły własność państwa, były własnością obywateli Rzeszy Niemieckiej, były własnością skazańców, wszystkie majątki przekraczające 100 ha powierzchni ogólnej bądź 50 ha użytków rolnych. Ziemia ta była dzielona na działki i rozdawana chłopom bezrolnym lub małorolnym za 10% ceny. Rolnik miał możliwość zapłacenia w ciągu 10 – 20 lat.

b) walka z podziemiem podległym rządowi londyńskiemu

- organizowano siły bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej (MO) przy pomocy NKWD; tworzono wojewódzkie i powiatowe Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego
- wydano dekrety „o zbrodniarzach hitlerowskich i ich pomocnikach”, „o ochronie państwa” i nowy kodeks karny Wojska Polskiego (WP). Na podstawie tych dekretów aresztowano członków AK i działaczy podziemia; przetrzymywano ich na Zamku Lubelskim, w obozach w Majdanku, Krześlinowie, Nowinach, Poniatowej, Sikawie koło Łodzi, Mysłowicach.
- powołano Korpus Bezpieczeństwa Publicznego do walki z podziemiem. Wobec nasilających się represji ostatni dowódca AK gen. Leopold Okulicki „Niedźwiadek” w styczniu 1945 r. wydał rozkaz o rozwiązaniu AK. Na ziemiach polskich zaczęła się rozwijać podziemna partyzantka skierowana przeciwko ZSRR i nowym władzom.
- **aresztowanie w marcu 1945 r. 16 przywódców Polskiego Państwa Podziemnego**, na czele z ostatnim dowódcą AK, Delegatem Rządu na Kraj – Stanisławem Jankowskim, przywódcami partii podlegających rządowi emigracyjnemu

c) umacnianie sojuszu z ZSRR przez podpisanie licznych porozumień.

PKWN nie uznawał prawa rządu emigracyjnego do reprezentowania narodu polskiego uznając konstytucję kwietniową za konstytucję faszystowską. Podczas rozmów w Moskwie latem i na jesieni 1944 r. rząd emigracyjny i PKWN nie doszły do porozumienia. Sprawa ziem polskich miała zostać podjęta na konferencji Wielkiej Trójki w Jałcie w lutym 1945 r. 31 grudnia 1944 r. Krajowa Rada Narodowa rozwiązała PKWN a na jego miejsce powołała Rząd Tymczasowy, który prawie natychmiast został uznany przez ZSRR, Jugosławię i Czechosłowację. W tej sytuacji na konferencji krymskiej alianci musieli podjąć decyzję, który organ władzy uznają jako reprezentanta narodu polskiego: emigracyjny rząd londyński czy komunistyczny Rząd Tymczasowy. **Na konferencji ustalono, że powstanie Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN)** poprzez poszerzenie Rządu Tymczasowego o „demokratycznych polityków z kraju i z zagranicy”, który przeprowadzi w jak najkrótszym czasie wolne i nieskrępowane wybory do Sejmu Ustawodawczego. Nowy rząd miał zostać uznany tak przez aliantów zachodnich jak i przez ZSRR.

SKRÓTY: